

MÁRTON NAP

Szent Márton élete és legendája

Szent Márton püspök 316-ban (vagy 317-ben) született a Római Birodalom Pannónia tartományában, római katonatiszt fiaként. Szülőhelyeként Savariát jelölik meg. Szülei néhány évvel később Ticiniumba (Pavia) költöztek. Márton 328-ban - szülei tiltakozása ellenére - hitújonc lett.

331-ben sorozták be a római hadseregbe, és mint lovas testőrtisztet Galliába vezényelték. A legenda szerint 334-ben a galliai Ambianum (Amiens) városkapuja előtt találkozott egy fázó koldussal. Köpenyét kettéhasította és egyik felét a koldus vállára terítette.

A következő éjszaka álmában megjelent Krisztus a fél köpenybe burkolózva, mert ő volt, akit koldusnak vélt. Márton hamarosan kilépett a hadseregből, és 334 táján megkeresztelkedett, majd téríteni indult kelet felé egészen a Dunántúlig. Hazatérve édesanyját is megtérítette. 359-ben Poitiers közelében telepedett le, hogy Hilarius püspök mellett lehessen. Turones (ma: Tours) városának polgárai 371-ben püspökké választották. A város mellett kolostort alapított, ami a középkorban Franciaország egyik vallási központja lett. Hívei és szerzetesei tiszteletétől övezve halt meg 397-ben.

A hagyomány szerint november 8-án hunyt el, és november 11-én temették el. Temetésének időpontja vált emléknapijává. Szent Márton volt az első olyan szent, aki nem mártírként halt meg. A Legenda Aurea a szent számos csodáját beszéli el, többek között gyógyításokat, halottak feltámasztását, az ördög legyőzését, a rablók megtérítését, vad kutyák megszelídítését.

Szent Márton kultusza

Szent Márton a középkor egyik legnépszerűbb szentje volt. Védszentként tisztelték többek között a koldusok, a katonák (gyalogosok és lovasok egyaránt), a ló- és lúdtartók, valamint a szőlőművelők, a hordókészítő kádárok, továbbá Franciaország védszentje volt. Segítségét kérték gyermekbetegségeken, valamint orbánc vagy gennyes betegségek esetén.

Márton kultusza feltehetően már a honfoglalás előtt virágzott hazánkban. Szent István a zászlaira Szent Márton képét festette. Születésének egyik feltételezett helyén Szent Márton tiszteletére épült a pannonhalmi bencés apátság, melyet szentmártonhegyi apátság néven is emlegettek.

A középkorban Szűz Mária után Szent Márton tiszteletére szentelték a legtöbb templomot, és települések sorát, mint pl. Alsószentmárton (Baranya m.), Hegyhátszentmárton (Vas m.), Szilvásszentmárton (Somogy m.), Martonos (Bács és Csík m.) Rózsaszentmárton (Heves m.), Szentmártonmacskás (Kolozs m.) stb. A magyar nyelvterületen sok katolikus templomnak Szent Márton a védszentje Somogy megyében 6 község: Csököly, Fonó, Fonyód, Polány, Táská és Vörs templomáé.

Lúd és újbor

Szent Márton és a lúd kapcsolatára vonatkozóan több magyarázatot is ismerünk. A legelterjedtebb az a legenda, mely szerint Szent Márton a ludak óljába bújt, hogy püspökké választása elől kitérjen, de a ludak gágogása elárulta rejtekhelyét. A középkorban a jeles szent tiszteletére bort ittak és kövér ludat ettek, ugyanis az akkori naptárakban az óév utolsó jeles napjának számított.

Szent Márton lúdja kifejezés - főként a Dunántúlon - utal a nap jellegzetes ételére és az egykori földesúri járandóságra. Ilyenkor már le lehet vágni a tömött libát. "Aki Márton-napon libát nem eszik, egész éven át éheznek" - tartották. Márton-napon országszerte lakomákat rendeztek, hogy egész esztendőben bőven ehessenek, ihassanak. Szent Márton napjára általában megforr az újbor. "A bornak Szent Márton a bírója" - tartja a mondás. Úgy gondolták, minél többet isznak, annál több erőt és egészséget vesznek magukba.

Néhány szólásunk is megörökítette Márton lúdját, pl. "Sok Szent Márton lúdja elkelt azóta", mely az idő múlására vonatkozik, hogy bizony régen volt az már! A "kövér, mint Szent Márton lúdja" mondás aligha szorul magyarázatra.

Szent Márton gazdasági határnap

Márton-nap a 14. századi krónikákban határnapként szerepel: a tisztújítás, fizetés, jobbágytartozás lerovásának napja volt. A Szent György-napkor, április 24-én legelőre hajtott jószágok az ősze beálltával végképp az istállóba kerültek.

A magyar nyelvterület különböző részein, illetve az állatfajtától függően Szent Mihály (szeptember 29.), Vendel (október 20.), Dömötör (október 26.) és végezetül Szent Márton (november 11.) voltak az állatbehajtás jeles napjai.

Az egyházi esztendő hagyományai szerint Márton napja az ún. kisleveles idejére esik. Kisleveles hagyományosan a lakodalmak, pásztorünnepek, névnapok és bálok ideje volt, s ekkor került sor a szüret, a kukoricafosztás utáni multságokra is. Ez az időszak Katalin-nappal (november 25.) zárult le.

Márton-nap a néphagyományban

Márton napját egykor az egész országban számon tartották a pásztorok. Élő szokásként legtovább Vas megyében maradt meg a Márton-napi vesszőhordás és a pásztorok megajándékozása. A disznópásztorok felkeresték azokat a házakat, ahonnan állatokat hajtottak a legelőre, és vesszőket vittek ajándékba a gazdáknak. Ez volt a Szent Márton vesszeje, melyről azt tartották, ahány ága van, annyit malacozik majd a disznó. Köszöntőt is mondtak. A szokás még élénken élt az emberek emlékezetében az 1960-as években. A Márton-napi pásztorjárás és vesszőzés jól ismert szokás Burgenlandban, de a távolabbi német nyelvterületen is.

Ehhez a naphoz munkatilalmak is kapcsolódtak; Muravidék lakói szerint Márton-napkor nem szabad mosni, teregetni, mert elpusztulna a jószág.

Mint minden jeles naphoz, Márton napjához is kapcsolódnak időjárásjósló praktikák és megfigyelések. A liba csontjából az időjárásra jósoltak: ha a liba csontja fehér és hosszú, akkor havas lesz a tél, ha viszont barna és rövid, akkor sáros. Az asznapi időből is jósoltak: "Ha Márton fehér lovon jön, enyhe tél, ha barnán, kemény tél várható." Egy kalendáriumi regula szerint: "Márton napján, ha a lúd jégén jár, akkor karácsonykor vízben poroszkál."

Néhány kedves hiedelemtörténet is fűződik Szent Mártonhoz. Ezek közül való Szentmárton bihari falu kolostorkápolnájának fényes öltözötű, arany sarus Márton-szobrának története. E szerint egy öreg hegedűs éhező családjának kéregetett. Egy alkalommal bánatában betért a kápolnába, ott elővette hegedűjét és énekszóval panasolta sorsát Szent Mártonnak. A történet szerint az öreg hegedűs mindkét sarut megtartotta, melyek végakarata szerint halála után visszakerültek Szent Márton szobrára.

Szent Márton a 21. században

Az Európai Kulturális Tanács 2005. áprilisi luxemburgi ülésén választották ki az Európát átszelő 15 tematikus kulturális útvonalat, amelynek egyike az ún. "Szent Márton kulturális út", Szombathely és a franciaországi Tours városa között.

Az európai léptékű események mellett a Márton-nap alkalmat teremt szerte az országban évről évre szaporodó, kisebb-nagyobb helyi rendezvényeknek, melyeken fontos szerepe van a bornak, libalakovának, szórakoztató hagyományörző programoknak.